

Mastery of Non-mastery in the Age of Meltdown
Forfatter Michael Taussig
Chicago University press. USA

WERKMEISTER HARMONY

De gamle billeder og fortællinger slår ikke længere til.

At efterligne naturen for at kunne beherske den

DEN MIMETISKE KRAFT: At efterligne en anden er også en måde at vinde en kraft over den portrætterede. Og hvor tit ser vi en imitation af kosmos på en bar i en mørk sidegade?

Af Alexander Carnera
ac.mpp@cbs.dk

Til alle tider har mennesket forsøgt at efterligne naturen for at kunne beherske den. Men efterligningskunst er også ifølge antropologen Michael Taussig i *Mastery of Non-mastery in the Age of Meltdown* en bærer af en etisk indstilling til naturen – hvor vi gør os åbne for det vi ikke behersker. Taussig ser både legen, filmkunsten, den ufrivillige erindring og indianernes shamanisme som nutidige eksempler på mimesis (efterligning) – der genvækker den tidligere animisme og magi der gav mennesket kontakt med en forbindelse og levende virkelighed. Med klimaets nedsmeltning og dens eksistentielle trussel er ti-men kommet, den magiske time, der igen åbner os for den mimetiske kraft.

Evnen til efterligning

Aldrig har vi haft så meget adgang til billeder, tegn, information og sprog, og alligevel har vi en oplevelse af at virkeligheden forbliver abstrakt, fjern og uforståelig. Også naturen og klimakrisen. Vi har vænnet os til at verden og virkeligheden er noget vi selv konstruerer, samtidig med at vi har mistet den fornødne distance til det vi selv konstruerer. Resultatet er at vores konstruktioner og virkelighedsbilleder stivner for øjnene af os. Vi ser det ikke fordi vi har lært at det er os, der gennem vores iagttagelser giver tingene mening og betydning. At der er os der kaster vores lys på tingene. Vi mangler evnen til at se at også verden tænker, om ikke uafhængig af den enkelte, så over og igennem det enkelte menneskesind, at der faktisk findes en tænkning mellem alle ting og på et mere intimt plan, en sansningens fortryllelse der er med til

at forbinde os med ting, objekter og natur – med til at give os en oplevelse af hvad det egentlig vil sige at være levende.

En universel pantomime eller magisk teater, der cirkulerer omkring den forunderlige evne det er at efterligne kalder Taussig det. Af Walter Benjamin lærte han at mennesker ikke bare har sprog for at kunne benævne tingene, men at det er gennem evnen til efterligning (mimesis) at tingene får nyt og forbindende liv. En velkendt evne i de primitive kulturer, men undertrykt i det moderne. Den mimetiske evne var for Benjamin en måde at kalde det skjulte liv frem i tingenes stivnede former. «Naturen frembringer ligheder», skriver han. Dyrene og planterne efterligner hinanden for at overleve. «Men det er mennesket der har den største evne til at skabe ligheder».

At efterligne eller portrættere en anden eller en ting er også en måde at vinde en kraft over den portrætterede, fx hos de gamle medicinmænd. Faktisk er det at efterligne ensbetydende med at blive noget andet, fordi det giver os andre øjne at se med, en anden måde at tænke på, en ny ånd. Når barnet leger bjørn, bliver det til en bjørn, og verden er ikke den samme. Når shamanen ifører sig fuglefløj er han fuglen. Når digteren skaber et andet billede af lyset, bliver han dette lys. At se en lighed mellem fuglens vinge og flyvemaskinen, blev også begyndelsen på et nyt og dramatisk eventyr for mennesket. De besynderligste billeder, ændrer os indefra, vores hele sindstilstand. For efterligning er kun begyndelsen på det som siden forlænger vores virkelighed og føder en rigere forståelse.

Jongløren er Taussigs mest enkle og sigende billede: ham der er i fuld koncentration og samtidig hengiver sig til den mønsterdannelse af bolde der danser for øjnene af ham, det han ikke kontrollerer, en forståelse op-

står bag om ryggen. Han mestrer det han ikke mestrer.

Kontakt med virkeligheden

Efterligningskunst var særlig udbredt i de gamle folkeslag: Dansen var en efterligning af naturens rytme; indianernes træfigurer var en legemliggørelse af en godgørende ånd, for at hente en sjæl frem; børns spontane efterligning af ting inkarnerede en vision om tingene; astrologiens mønstre var et billede på mikro-kosmos; historiefortælleren nærvær og liv (tonen, stemmen, konkrete billeder) fik aftryk i selve beretningen.

At få fat på noget gennem lighed, at kopiere og imitere, handler først og fremmest om kontakt: «Lysstrålen fra den opstigende sol rammer øjets retina og skaber kontakt, en kopi og en identifikation», skriver Taussig. Når vi derfor siger at ordenes mening første gang er bærer af en lighed (børn og kunstnere oplever det tydeligt), da virker det som et chok, som et lyn, hvor noget kommer til syne. Ikke som noget vi blot iagttager og konstruerer. Ligheden er snarere noget der må «kaldes frem» som Benjamin skriver. Derfor er evnen til efterligning heller ikke dødt.

Kameraets øje fx blev begyndelsen på en ny måde at se på, billedet integrerer de rytmiske impulser, der kalder tingene frem. Vi ser ikke kun med øjet, men med alle sanser. «Maskinerne begynder at tale, indfange et liv, som en ånd», skriver Taussig. Hvorfor stirrer indianerne ellers så måbende langs flodbredden midt i junglen, da de hører Carussos opera spille fra Fitzcarraldos (Klaus Kinski) grammofoon?

Den magiske time

Men hvordan tage efterligningskunst alvorligt? Hvornår og hvordan gør vi os lydhør for den? Taussig ser den globale

nedsmeltning som en kollektiv opvågningsfase – her forstået som overgangen mellem nat og dag, det som dæmper i udkanten af den lange søvn. «Vi befinder os nu i en verden af skælven, hvor vi ikke kun lever i én æra, i én kultur, men også i en anden.» Skælven fordi vi står på tærsklen til noget vi ikke helt forstår, fordi de gamle billeder og fortællinger ikke længere slår til. En tid der gør os mere modtagelig for en sanselig vækkelse, modtagelig for de ikke-menneskelige kræfters indvirkning på vores liv. «Denne tid for reaktivering af de mytiske kræfter er den forbindelse som filmmagere kalder for den magiske time, dette dagry... er nu» (Taussig). I denne time begynder mennesket at rette sin opmærksomhed mod det som det har taget for givet. Solen, månen, stjernerne, årstidernes skiftet, og alt hvad der har betydning for det at være i live. Sit eget liv, måden det lever på. Måden vi nu griber det mulige. At leve og beundre, slippe kontrollen, lære vores grænser at kende, støde mod disse grænser og heri faktisk opdage noget nyt.

En cinematiske verden

At efterligne er langt mere end at se med øjet, det optiske. Det er at integrere sanserne, der åbner os for andre farver, lyde, billeder, dér, hvor en indre og ydre verden konvergerer. En cinematiske verden, kalder både Benjamin og Taussig det.

Som et billede på nedsmeltningens tid udforsker især Belá Tarr's film *Werkmeister Harmony* den mimetiske kraft. I denne film bliver vi vidne til et samspil mellem billeder, hvor verden, ja, universet, taler igennem os, gennem hovedpersonen Valuska. Det som sker er, at meget forskellige ting begynder at tale sammen, hvalens tilstedeværelse og menneskelivets kollaps, undtagelsestilstanden og en ny opfindsomhed. Den trætte krop og den legende krop. Den alvorlige leg kan begynde.

I en sen natteime på en røgfyldt bar i et Post-Sovjetisk Ungarn, er trætte Valuska sammen

med de lokale stamgæster i færd med at organisere en kosmisk begivenhed, legende og langsomt. «Du er solen. Solen bevæger sig ikke. Det er alt hvad den gør!» og så skubber Valuska den tungeste af dem, flyttemanden, ind midt på gulvet. Han sørger for at fyren giver slip på sin øl og med næsten udstrakte arme vibrerer han med fingrene for at udsende den solare strålekraft. Så griber Valuska fat i manden med den sorte læderjakke og skubber ham på plads: «Jorden bevæger sig rundt om solen», siger han. Og han får besked på hvordan han skal rotere, så han cirkulerer omkring solen. Denne den tætteste af stjernerne som har trukket sig tilbage til mørket, en anden form for solformørkelse. For én ting er kroppe (legemer) der bevæger sig, en anden ting er sindstilstanden der mood. Til jorden taler han (Valuska) om det ubegrænsede og det varige, om hvile og fred: «I begyndelsen er vi så at sige slet ikke klar over, hvilken enestående begivenhed vi er vidner til... solen ... udgyder sit livgivende lys og varme over den halvdel af Jorden, der vender mod den. Og han lænede sig ind over skuldrene af lastbilchaufføren som om denne var et slags medium. Vi befinder os alle ... i denne stråleglans.» Men lyset kommer og klaveret spiller mens planeterne bevæger sig med løftede arme som fortidsfugle der danser rundt og rundt mellem hinanden for sammen at tage turen ud i det uendelige kosmos indtil ejeren af Haggelmeyers kneipe omkring lukketid skubber dem ud i kulden.

Men hvad er det for en form for harmoni der orkestreres i *Werkmeister Harmony*, spørger Taussig. Er der overhovedet tale om orden, om harmoni, i denne leg – hvor noget både komisk og helligt udspringer sig for øjnene af os? Hvor tit ser vi en imitation af kosmos på en bar i en mørk sidegade? «Til at starte med forstår vi ikke hvad vi er vidne til», siger den alvorligt legende Valuska. Kun at denne ændring er undervejs, kosmisk og subatomisk. En disharmoni i harmonien, en harmoni i anden orden...